

О ПРОЦЕСИМА ДЕЗИНТЕГРАЦИЈЕ СРПСКОГА ЈЕЗИКА

(Миланка Бабић, *Босански проблеми српског језика*.
Београд: Јасен, 2016, 202 стр.)

Од средине XIX вијека када је, захваљујући прије свега раду Вука Стефановића Караџића, утемељена србистика, почели су и политички напади на њен статус како би се пољуљала два стуба на којима почива – назив језика и територија коју тај језик обухвата. Јасно испланираним поступцима ти процеси су у највећој мјери реализовани, тако да данас на територијама на којим се говори српским језиком постоје чак четири његове различите номинације: српски, босански (бошњачки), хрватски и црногорски. Да се у суштини ради о једном језику јасно је сваком говорнику овог језика, а да је назив *српски* једини научно ваљан показале су бројне научно утемељене студије. Међутим, политички притисак који се насилно уселио у лингвистику на просторима бивше Југославије још увијек не јењава, што и даље, на разнолике начине, доприноси заобилажењу научних чињеница и дезинтегрисању српског језика.

Књига Миланке Бабић *Босански проблеми српског језика* управо објашњава те принципе дезинтеграције српског језика на босанскохерцеговачком тлу, али и шире, будући да је парадигма стварања „босанског” језика у многим сегментима подударна са принципима издвајања „хрватског” и „црногорског” језика као засебних језичких ентитета. Ауторка књиге Миланка Бабић, професорица више предмета из области савременог српског језика на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву, а повремено и на Филолошком, Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци, те на Државном универзитету у Новом Пазару, актуелизује и појашњава у оквиру више радова кључне проблеме који угрожавају, деградирају и дезинтегришу српски језик науштрб такозваном босанском (бошњачком), али и другим „језицима” који генетски, типолошки и комуникативно (а то су научни принципи диференцирања језика) чине заправо саставни дио српског језичког организма.

* aleks.materic@gmail.com

Књига је подијељена у три цјелине – *Српски језик у процесима дезинтеграције* (13–78), *Псеудолингвистичким кристеријумима прошив српској језика* (79–142) и *За српски филолошки програм и обнову србистике* (143–194). У оквиру сваке цјелине издвајају се по четири рада која садржински кореспондирају са насловом цјелине. Њих шест представљају дорађене верзије претходно објављених радова у научним часописима или у зборницима с научних скупова, док су остали писани искључиво за потребе ове књиге.

Прва цјелина, *Српски језик у процесима дезинтеграције* (13–78) отпочиње радом који се бави статусом и перспективом српског језика у Босни и Херцеговини. Бавећи се проблемом преименовања српског језика у Босни и Херцеговини, Миланка Бабић закључује да је наметање назива „босански” језик опасно средство којим се жели остварити унификација тог псеудојезика на читавој босанскохерцеговачкој територији, јер је његов назив мотивисан територијалном одредницом а не етнонимом, како је то правило са свим свјетским језицима. „Тежња Бошњака да се одржавотворе кроз Босну и Херцеговину у цјелини, врло је опасна за Србе, српски језик и српску политику у њеним границама, јер укључује и унификацију језика на државном нивоу, у корист назива *босански*, односно води ка стварању тзв. *босанске нације*, коју би сачињавали сви који у Босни и Херцеговини живе, па према томе и Срби. Бошњачка политика и филологија на томе озбиљно раде” (17). Ауторка указује и на широј јавности мало познату чињеницу да је званични језик Републике Српске у њеном *Уставу* описан као „језик српског народа, језик хрватског народа и језик бошњачког народа.” Ова перифрастична конструкција осликава до каквих све крајности може довести уплив политике у лингвистичка питања.

Радом *Новосадски договор и (дез)интеграција српској језика* (29–52) указује се на историјска чворишта језичке проблематике на територији распрострања српског језика, при чему се, разумљиво, највише пажње посвећује Новосадском књижевном договору из 1954. године, када је српски језик номинално ишчезнуо из употребе, бивајући замијењен такозваним српскохрватским језиком, који је још једна политичка творевина, настала мимо свих лингвистичких принципа. Постојање овог псеудојезика, односно непостојање назива *српски језик* у то вријеме, отворило је широм врата политичком „размножавању” српскохрватског језика послје распада Југославије, по принципу издвајања његових језичких „варијанти” на босанску, црногорску, хрватску и српску варијанту,

које тако створене имају равноправан статус, и што је још поразније, статус засебних (!) језика. Ауторка аргументовано негира ту симулирану језичку слику, објашњавајући да се појам варијантности односи на територијалну раслојеност језика, која никако не може утицати на суштинску хомогеност једног језика. Због те чињенице, истакнута је важност територијалне хомогености српског језика и двојности српског писма – ћирилице као примарног, аутентичног српског писма и латинице, писма којим су углавном стварали Срби католици. Поткрадање и насилно редуковање српске лингвистичке и културне баштине општа је слика настала из сагледавања статуса српског језика на универзитетима у Босни и Херцеговини. Из ове занимљиве студије која подразумева кратак осврт на студијске одсјеке српског и „српских језика”, преглед литературе која се користи као и спроведену анкету међу студентима о актуелним питањима српског језика, проистичу такви закључци бошњачких лингвиста као што је сврставање Милоша Окуке, Милана Шипке, Херте Куне и других познатих лингвиста међу истраживаче „босанског” језика или закључак да је током деведесетих година XX вијека извршен *линџвоцид* (уништавање дијелова простора територије неког језика, физичким уништавањем или пресељавањем говорника тог језика) над бошњачким народом и његовим језиком. Поставља се, дакле, питање – како је било могуће извршити „линџвоцид” над језиком који тада није био ни у номиналној употреби, односно проучавати језик који наведени лингвисти никад нису познавали. Наравно, не треба напомињати да су ови закључци плод бошњачких политичких тежњи за чије спровођење Срби и српски језик представљају трун у оку. *Социолингвистички аспекти омаловажавања ћирилице (73–78)* закључују прву цјелину књиге. Општи је закључак да се ћирилица вјековима веже за српску националну свијест и да је једна од најљепших ружа српске културне баштине. Баш због те уске везе писма и националности, страдање Срба увијек је бивало праћено и страдањем ћирилице, а тако је и данас.

Радови у оквиру цјелине *Псеудолингвистичким критеријумима прошив српског језика (79–142)* сумирају средства којима се бошњачки, хрватски и црногорски лингвисти служе како би своје „језике” представили као самосталне у односу на српски. Како и сам наслов цјелине сугерише, у питању су редовно средства псеудолингвистичке природе, и то је оно на чему се с разлогом темељи тематика цјелине. Кроз све радове ауторка потенцира поразну чињеницу да су поједини афирмисани српски лингвисти својим ставовима о језику много допринијели дезинте-

грацији српског језика и убрзали процес његовог преименовања. Предраг Пипер, на примјер, у свом раду *О природи грамаћичких разлика између српског и хрватског језика*, објављеном у *Лейпцигу Машице српске* 2008. године, радикално редукује језичко благо српског језика, приписујући одређене језичке јединице фонду „хрватског” језика. Тако настају опозиције као што су инфинитив / да + презент; неодређени / одређени вид придјева, при чему овај аутор закључује да је први члан ових опозиција грамаћичка доминанта „хрватског” а други члан грамаћичка доминанта српског језика. Дакле, уколико некад употријебите инфинитив у говору, употријебили сте доминантно хрватску језичку јединицу. Од Ђуре Даничића, преко Јована Скерлића, Александра Белића, Милке и Павла Ивића па до Предрага Пипера који и данас ствара, по мишљењу ауторке, пружа се јака, суштински „сербокроатистичка” лингвистичка струја, која је нанијела и наноси много штете изворној србистици. То је битан закључак који произилази из радова ове цјелине.

Посебно је значајан рад *Језик и национализам у босанскохерцеговачким релацијама* (111–122), којим ауторка убједљиво илуструје суштину „босанског” језика, која се огледа прије свега у хегемонистичким тенденцијама Бошњака. М. Бабић истиче да се стварање босанске језичке аутентичности темељи на оријенталној лексици, која свакако није довољна да би се могло говорити о посебном језику. У том смислу, ауторка тврди „да се на дијелу лексичког фонда језика, и то на новопреписаним ријечима из арапских, турских и персијских рјечника не може темељити аутохтоност језика Бошњака јер је то једина разликовна црта тог израза од српског. И она је измишљена јер не постоје говорници којима је та лексика позната” (117). Изузев псеудолингвистичких критеријума на којим тзв. босански језик настаје, ауторка упозорава на свеprisутну србифобију која се огледа у бројним одредницама рјечника „босанског” језика. Одреднице *четник*, *четничштво*, па чак и један географски појам какав је *Бања Лука* описане су са нескривеним аверзијама према Србима, из чега проистиче закључак да је принцип научности и објективности ту увелико напуштен. С друге стране, занимљиво је погледати начин на који су описане одреднице *усташа* и *усташштво* и колико је ту мање „инспирације” и експресивности уложено, а много више „научности” и „објективности”. Сва четири рада ове групе сугеришу да је давно упаљен аларм угрожености српског језика, да га нападају са разних положаја и различитим оружјима, те да је неопходно усредсредити цјелокупне србистичке снаге како би се он могао одбранити од силних насртаја.

Посљедња цјелина књиге, *За српски филолошки програм и обнову србистике* (143–195), издваја четири истакнута појединца који су својим радом стали у одбрану српског језика, посветивши свакоме по један рад. То су Петар Милосављевић, Милош Ковачевић, Јелица Стојановић и Душко Певуља. П. Милосављевић својим радом дјелује у Србији, Д. Певуља и М. Ковачевић на универзитетима у Републици Српској, а Ј. Стојановић на простору Црне Горе. Петар Милосављевић је међу првима стао против сербокроатистичке филолошке струје која је, како је већ закључено, остала утицајна на простору Србије и након распада Југославије. Ауторка наводи да овај угледни србиста „у духу светосавља и српске саборности тка национални филолошки програм којим обухвата и статус српске књижевности и статус и перспективу српског језика” (147). Један од најенергичнијих и најагилнијих бранитеља српског језика свакако је Милош Ковачевић. У више књига је научно оспоравао политичка и псеудолингвистичка преименовања српског језика, а посебно је значајно његово издвајање главних начела српског филолошког програма која подразумевају територијалну и номиналну јединственост српског језика, недјеливост српске културе и књижевности, двоазбучје и равноправан статус екавског и ијекавског рефлекса гласа јат. Јелица Стојановић ревностно проговара против црногорске преноминације српског језика, а ауторка посебно истиче њена указивања на вјековну угроженост ћирилице, која ни данас не престаје а иза које се скрива агресивна антисрпска политика. О бројним одступањима од изворне србистике проговарао је Душко Певуља, истичући да се србистика мора вратити изворним, вуковским начелима. Ауторка је у свим радовима приказала њихова значајна дјела и тако читаоцима приближила дјеловање наречених обновитеља србистике. (Иако се у књизи чак и не помиње, поред наведених аутора нужно је истаћи научни допринос Радмила Маројевића који је својим књигама први стао у одбрану цјеловитости српског језичког простора).

Значај ове књиге превазилази границе њеног наслова. Темељним, научно заснованим и инспирисаним радом, М. Бабић је овом књигом указала на горуће проблеме статуса српског језика на цјелокупној територији његовог распрострањања. Начин на који раскринкава активне процесе усмјерене ка дезинтеграцији српског језика представља примјер свим савременим и будућим србистима, како би штитили оно што су дужни штитити – наш српски језик.

